

<i>Úvodem k novému českému překladu</i>	10
<i>Proslov, Stuttgart, 20. srpna 1919</i>	16
Waldorfská škola - kulturní čin. Waldorfská škola jako jednotná škola. Nutnost uzavírat kompromisy. Škola a politika. Bolševická škola jako pohřebiště pedagogického úsilí učitelů. Demokratická správa školy. Rozvrh pedagogického kurzu: Obecná pedagogika - Metodika - Cvičení. Waldorfská škola není školou světonázorovou. Anthroposofie a vyučování; vyučování náboženství. Nutné vlastnosti učitele: zájem o svět, nadšení, pružnost ducha, oddanost učitelskému úkolu.	
<i>První přednáška, Stuttgart, 21. srpna 1919</i>	19
Morálně-duchovní aspekt učitelského úkolu. Založení Waldorfské školy jako „slavnostní akt v rámci světového řádu“. Zaměření dnešní kultury na lidské sobectví - příklad: otázka nesmrtnosti. Výchova jako pokračování „v něčem, co konaly vyšší bytosti před narozením“. O problému tzv. výchovy před narozením. Spojení dvou dvojitých „trojností“ při sestupu do pozemské existence: Atma, budhi, manas a duše vědomá, rozumová, pocitová (tedy „duševní duch“) se spojují s tělem astrálním, étherným a fyzickým a s říší nerostnou, rostlinnou a živočišnou (tedy s „tělesnou podobou“). Sladění duševního ducha s tělesnou podobou jako úloha vychovatele prostřednictvím 1) harmonizace dechu s procesem nervově-smyslovým; 2) vytvoření správného rytmu mezi bděním a spánkem. Význam vnitřního spirituálního vztahu mezi učitelem a dítětem.	
<i>Druhá přednáška, Stuttgart, 22. srpna 1919</i>	29
Psychologie opírající se o anthroposofické poznání světa jako základ vyučování. O bezobsažných pojmech moderní psychologie. Ústřední význam představování a vůle. Obrazný charakter představy: zrcadlení dějů před narozením. Vůle jako zárodek posmrtné duchově-duševní skutečnosti. Proměna skutečnosti z doby před narozením v představy silou antipatie; stupňování této síly ve vzpomínku a pojem. Stupňování sympatizující síly vůle ve fantazii a imaginaci. Krev a nerv: tendence nervu ke zhmotnění, tendence krve ke zduchovnění. Setkávání sympatie a antipatie v mozku, v míše a v sympatickém nervstvu. Trojčlennost člověka: část hlavová, hrudní a končetinová. Vzájemné prostupování těchto tří článků a jejich poměr ke kosmu. Rozvíjení vůle a rozvíjení představ ve výchově.	
<i>Třetí přednáška, Stuttgart, 23. srpna 1919</i>	42

Obsáhlá představa o zákonech kosmu jako základ učitelství. Dvojčlennost lidské bytosti jako velký omyl dnešní psychologie. Matoucí zákon o zachování síly: tvorba nových sil a látek v člověku. Postihování toho, co v přírodě odumírá, rozumem; toho, co vzniká, vůlí. O tělesném podkladu pocitu o našem já. Moment svobody v myšlení oproštěném od smyslo-
vosti. Příroda bez člověka: nebezpečí odumírání. Mrtvé lidské tělo jako ferment pro vývoj Země. Působnost sil smrti v (odumřelé) soustavě kostí a v (odumírající) soustavě nervové, oživujících sil v soustavě krevní a svalové; rachitis. „Geometrization“ kostí. Geometrie jako zrcadlení kosmických pohybů. Člověk nikoli jako divák, nýbrž jako „dějiště“ světa. Obnova látek a sil dotykem mezi krví a nervy. K vědecké metodě: postuláty místo uni-
verzálních definic.

Čtvrtá přednáška, Stuttgart, 25. srpna 1919 56

Vztah citu k vůli. Devítičlenný člověk jako chtějící bytost; podoby vůle v jednotlivých člancích lidské bytosti: v tělesnosti - instinkt v těle fyzickém, pud v éterném, žádost v po-
citovém; v duševnosti - přijetí vůle do jáství v podobě motivu; v duchové bytosti -
v zárodečné podobě jako přání v duchovém já, jako předsevzetí v životním duchu, jako rozhodnutí v duchovém člověku. Hledání neuvědomované vůle „druhého člověka v nás“ v psychoanalýze. Intelekt jako zestárlá, cit jako rodící se vůle. O socialistické výchově. Pěstování citu a vůle ve výchově: kultivace citu neuvědomovaným opakováním, kultivace vůle a zvyšování rozhodnosti vědomým opakováním. Význam uměleckých činností v této souvislosti.

Pátá přednáška, Stuttgart, 26. srpna 1919 70

Jak do sebe vplývají tři základní duševní činnosti. Spojení života poznávacího a volního, procesů antipatických a sympatických v aktu vidění; ve srovnání se zvířetem je člověk silněji oddělen od okolí. Nezbytnost vzájemného prolínání myšlenek a vůle. V nazírání se oddělujeme od světa, v činnosti se s ním spojujeme. Sympatii k bezděčným instinktům tlu-
míme tím, že do nich včleňujeme morální ideály. Spor mezi Brentanem a Sigwartem o objektivitě lidské soudnosti je dokladem vzájemného prolínání duševních činností. Cit jako zadržované poznání a jako zadržovaná vůle; v citu se zjevuje sympatie a antipatie, jež se ve vůli a v myšlení skrývají. Tělesný základ pro vznik citu v dotyku mezi krví a nervem - příklad oka a ucha. Spor mezi Wagnerem a Hanslickem o podíl citu a poznání v hudebním slyšení. Omyl psychologie v přístupu k smyslovému vnímání. Omyl Kantovy filosofie v přístupu ke skutečnosti.

Šestá přednáška, Stuttgart, 27. srpna 1919 81

Celkový rozvrh těchto přednášek. Dosud jsme uvažovali o člověku z hlediska duševního, nakonec dospějeme k hledisku tělesnému, nyní přejdeme k duchovému: ke stavům vědomí. Myslicí poznávání jako činnost plně vědomá, bdělá, citění jako polovědomá, snící, chtěni jako nevědomá, spící. Práce se zasněnými a málo chápavými dětmi. Plně bdělý život lidské-

ho já je možný jenom vůči obrazu světa, nikoli ve skutečném světě. Jak žije já v duševních činnostech: obrazně bdělé je v myslícím poznávání, snící a nevědomě inspirované v cítění, spící a nevědomě intuitivní ve vůli; o zážitku noční můry. Pronikání intuic do vědomí při Goethově diktování II. dílu Fausta. Užší vztah intuitivního chtění než inspirovaného cítění k obraznému poznávání. Odloučení hlavy od spícího chtění.

Sedmá přednáška, Stuttgart, 28. srpna 1919 93

Člověk z duchového hlediska: pozorování stavů vědomí. O chápání. Klesající schopnost přijímání ducha do tělesnosti s přibývajícím věkem. Od cítícího chtění dítěte k cítícímu myšlení starce. Pozorování ryze duševního projevu u dospělého; moment svobody. Úkol výchovy: odpoutání citu od chtění. Vznik vjemů: mylný názor dnešní psychologie, správné poznatky Morize Benedikta. Spící snění na povrchu těla - ve sféře smyslů. Povaha vnímání: chtějící cítění. Rozdíl mezi vnímáním u dítěte a u starce. Bdění, snění a spánek v prostorovém uzpůsobení člověka: snící spánek na obvodě a v nitru, bdění v nervové soustavě, ležící v mezipásmu. Vztah nervů k duševně-duchové bytosti: tvoření dutin pro duševně-duchovou bytost stálým odumíráním nervů. Spánek a bdění v časovém průběhu života: zapomínání a rozpomínání.

Osmá přednáška, Stuttgart, 29. srpna 1919 106

Srovnání procesů zapomínání a rozpomínání s procesy usínání a procitání na příkladu spánkových poruch. Děj rozpomínání. Výchova paměti a vůle působením na návyky. Posilování paměti probouzením intenzivního zájmu. Pochopení lidské přirozenosti jednak členěním, jednak sledováním jednoty. Dvanáct smyslů. Smysl pro já a rozdíl mezi vnímáním cizího já (děj poznávací) a vlastního já (děj volní). Smysl myšlenkový. Členění dvanácti smyslů na volní (hmat, smysl životní, pohybový a smysl rovnováhy), citové (čich, chuť, zrak, smysl tepelný) a poznávací (smysl pro já, smysl myšlenkový, sluch, smysl pro řeč). Rozkládání světa dvanácti smysly, spojování úsudkem. Postihování ducha prostřednictvím stavů vědomí (bdění, snění, spánek), postihování duše prostřednictvím životních stavů (sympatie, antipatie), postihování těla tvarovými stavy (např. koule, měsíc, linie).

Devátá přednáška, Stuttgart, 30. srpna 1919 118

První tři sedmiletí života. Tři články logického myšlení: závěr, soud (úsudek), pojem. Závěr žije zdravě jenom v plně bdělém životě; úsudek sestupuje do snící, pojem do spící duše. Vytváření duševních zvyklostí způsobem usuzování. Pojmy, jež sestoupily do spící duše, mají vliv na utváření tělesné podoby, zejména na fyziognomii, dnes často tak uniformní. Potřeba živých pojmů: nedefinovat, ale charakterizovat. Pojmy pevné a pohyblivé. Budování ideje člověka. Neuvědomovaná základní nálada dítěte v prvním sedmiletí: odevzdanost, doznívající ze života před narozením, předpoklad „Svět je morální“; proto si zaslouží napodobování. Ve druhém sedmiletí: vychutnávání přítomnosti, „Svět je krásný“; proto nutnost,

aby učitel žil v umění. Ve třetím sedmiletí: impulsy z budoucnosti, vložka k prožitku „Svět je pravdivý“; začátky „vědeckého“ rázu vyučování.

Desátá přednáška, Stuttgart, 1. září 1919 129

Tvarovým základem tří článků lidského těla je koule, ale v různém smyslu: 1) Hlava (pouze tělesná) - tvar koule je cele viditelný; 2) hrud' (tělesně-duševní) - viditelná pouze jako srpovitý zlomek koule; 3) končetiny (tělesně-duševně-duchové) - viditelné jen jako paprsky. Hlava jako vnější zjevení inteligence, končetiny jako zjevení vůle: o kostech trubcovitých a miskovitých v této souvislosti. Lebka jako přetvořená páteř. Kostí končetin jako naruby obrácené kosti hlavy. Střed koule u hlavy, hrudi, končetin. Hlava a končetiny ve vztahu k pohybu světa. Napodobení pohybu světa v tanci. Směrem do nitra se taneční pohyb mění ve zpěv a v hudbu. Původ smyslových vjemů a souvislost výtvarných umění s hudebním. Tělo, duše a duch ve vztahu ke kouli hlavové, hrudní a končetinové. Koncil 869: katolická církev jako původce přírodovědeckého materialismu. Vývoj hlavy z říše zvířat. Význam pocitu o souvislosti člověka s vesmírem pro učitele. Pedagogika jako umění.

Jedenáctá přednáška, Stuttgart, 2. září 1919 141

Tělesná podstata dítěte ve vztahu k oblasti duševna a duchovna: hlava - dotvořené tělo, duše sní, duch spí; hrud' - tělesně-duševní bytost v ní bdí, duch sní; končetiny - jejich ještě nedotvořená tělesně-duševně-duchová bytost bdí. Úkol vychovatele z této perspektivy: rozvoj člověka končetinového, částečně hrudního, probuzení člověka hlavového. Výchovný účinek řeči („génus řeči“) v raném a mateřského mléka („génus přírody“) v nejranějším věku: probouzení spícího ducha. Probouzení intelektu uměleckou činností vůle ve věku docházky do národní školy. Vliv výchovy na síly růstu u dítěte: urychlování růstu zatěžováním paměti, brzdění růstu podněcováním fantazie. O nutnosti sledování tělesného vývoje dětí učitelem po řadu let a o nesmyslnosti obvyklého střídání učitelů. Děti s výraznou pamětí a děti s výraznou fantazií.

Dvanáctá přednáška, Stuttgart, 3. září 1919 152

Vzájemné vztahy mezi lidským tělem a jeho fyzicky smyslovým prostředím. Tělesná stavba člověka: stálé překonávání zvířecích forem, vycházejících z hlavy, soustavou trupu a soustavou končetin; myšlenky jako nadmyslový protějšek těchto podob. Vztah soustavy trupu k říši rostlinné. Lidské dýchání jako protějšek rostlinné asimilace. Rozvíjení rostlinných podob v člověku jako příčina nemocí. Rostlinné okolí jako souhrnný obraz všech nemocí. Proces výživy v člověku jako střední díl procesu spalování, jak probíhá u rostliny. Dýchání jako proces antirostlinný. Spojení dechu s výživou, spojení duše a těla. Úkol budoucího lékařství a budoucí hygieny. Pátrání po bacilech v dnešní medicíně. Vztah soustavy končetin k říši nerostné. Ustavičné rozpouštění nerostů soustavou končetin; nemoci jako cukrovka nebo dna jsou začátkem krystalizačního procesu v těle. Život já v silovém

těle. Úkol lidského těla: rozpouštění nerostů; vytváření protiforem k rostlinstvu; zduchovňování živočišných tendencí.

Třináctá přednáška, Stuttgart, 4. září 1919 163

Člověk končetinový je utvářen zvenčí dovnitř, člověk hlavový z nitra směrem ven. Člověk jako stavidlo duchově-duševního proudu; savá působnost duchově-duševních dějů. Produkce nadbytečné hmotnosti (ukládání tuku) soustavou hrudi a břicha; stravování této hmotnosti duševně-duchovým procesem působícím v soustavě končetin. Duchově-duševní proces je zadržován v hlavě a „vystřikuje“ nazpět podél nervových drah. Živá organická hmota je nepropustná pro ducha; nerostně mrtvá hmota kostí a nervů je pro ducha propustná. Nadměrná aktivita ducha při tělesné práci, těla při duševní práci. Smysluplná a smysluprostá vnější činnost a její vliv na spánek; tělocvik a eurytmie v této souvislosti. Nadměrné sportování je „praktický darwinismus“. Nespavost jako důsledek přehnané duchově-duševní práce, ospalost jako důsledek přehnané tělesné práce. Zdravé a nezdravé způsoby myšlení, nesmyslnost mechanického dření na zkoušky. Sociální dosah výchovy při zduchovňování práce směřující navenek, hygienický dosah výchovy při prokrvování práce směřující do nitra.

Čtrnáctá přednáška, Stuttgart, 5. září 1919 173

Trojčlennost tělesného organismu. Rozčlenění hlavy v část hlavovou, hrudní (nos jako metamorfóza plic) a končetinovou (ústa); končetiny jako metamorfóza čelistí. Soustava hrudi a trupu mezi hlavou a končetinami: horní část hrudi má náběh k vytváření zjemnělých hlavových forem (hrtan a mluva), spodní část hrudi k vytváření zhrublých forem končetinových (sexuální orgány). Oslovování fantazie v učební látce posledních let základní školy; příklad Pythagorovy věty. Základní podmínka učitelské práce: oživovat učební látku fantazií, tj. prostupovat ji citem a vůlí. Puntičkářství je pro učitele něčím nemravným. Názory 19. století na uplatňování fantazie ve výchově; Schelling. Motto pro pedagoga: fantazie, pravdivost, odpovědnost.

Dodatek: Z proslovu při slavnostním otevření Svobodné Waldorfské školy, s průvodními slovy M. Steinerové 181

Poznámky k textu 189